

ผลเฉลยที่เป็นพหุนามหรือใกล้เคียงพหุนามของสมการฟังก์ชัน บางจำพวก

Polynomial or Near-Polynomial Solutions of Some Functional Equations

เกษม นุชพงษ์¹ และ วิเชียร เล่าหโกศล²

Kasem Nudchapong and Vichian Laohakosol

ABSTRACT

The functional equation $G(z)G(Az+B) = G(Cz^2 + Dz + E)$ is examined in two respects : (i) if the functional equation has a near-polynomial real solution in real variable, then this nearness can be determined, (ii) if $E = 0$ and $A \neq 0$, then the polynomial solution takes the form $(Cz/A)^n$.

บทคัดย่อ

- จากการศึกษาสมการฟังก์ชัน $G(z)G(Az+B) = G(Cz^2 + Dz + E)$ ในสองลักษณะ พบว่า
- (1) ถ้าสมการฟังก์ชันมีผลเฉลย ค่าจริงที่ใกล้เคียงพหุนามในตัวแปรจริง แล้วสามารถหาลักษณะความใกล้เคียงนี้ได้
 - (2) ถ้า $E = 0$ และ $A \neq 0$ แล้วผลเฉลยที่เป็นพหุนาม จะอยู่ในรูป $(Cz/A)^n$

คำนำ

สมการฟังก์ชัน คือ สมการที่มีผลเฉลยเป็นฟังก์ชันที่ต้องการหา (Aczel, 1966) เช่น สมการ $f(x+y) = f(x)f(y)$ มีผลเฉลยหนึ่งคือ $f(x) = e^x$ ด้วยเหตุที่ว่าผลเฉลยของสมการฟังก์ชันโดยปกติแล้ว อาจมีรูปแบบหลากหลาย เพื่อความสะดวกสำหรับการศึกษาในที่นี้ จึงจะพิจารณาเพียงผลเฉลยที่เป็นพหุนามหรือมีความใกล้เคียงกับพหุนามเท่านั้น ตัวอย่างของสมการฟังก์ชันที่มีผลเฉลยเป็นพหุนาม เช่น สมการ $G(z)G(z+1) = G(z^2 \pm z - d)$ ซึ่ง Nathanson (1978) พบว่ามีผลเฉลยเป็น $G(z) = (z^2 - d)^n$ ในงานของ เกษม (2532) เป็นการศึกษาสมการฟังก์ชัน

$$G(z)G(Az+B) = G(Cz^2 + Dz + E) \quad (1)$$

¹ โรงเรียนสิงห์สมุทร อ. สัตหีบ จ. ชลบุรี 20180

Singsamut School, Sattahib, Chon Buri 20180, Thailand.

² ภาควิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กทม. 10900

Dept. of Mathematics, Faculty of Science, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

โดยแยกการพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ กรณีแรก $C = 0$ พบว่าผลเฉลยอยู่ในรูปพหุนามคงตัว หรือพหุนามที่แสดงรูปแบบได้ชัดเจน ผลที่ได้รับนับว่าสมบูรณ์ กรณีที่สอง $C \neq 0$ พบผลเฉลยของสมการฟังก์ชันเพียงบางส่วน กล่าวคือ พบผลเฉลยของสมการในรูป $G(z)G(B) = G(Cz^2 + Dz + E)$, $G(z)G(Az) = G(Cz^2)$ และ $G(z)G(Az + B) = G(Cz^2 + Dz + E)$ เมื่อ $|D| = 1$

งานที่เสนอในที่นี้เป็นการศึกษาเพิ่มเติม โดยแสดงการหาผลเฉลยของสมการฟังก์ชัน $G(z)$ $G(Az + B) = G(z(Cz + D))$ ผลที่ได้รับเป็นการตอบปัญหาข้อที่ 4 ซึ่งได้รับการถามในหน้า 70 ของ เกษม (2532) ผลนี้เป็นกรณีพิเศษของสมการฟังก์ชัน $G(z)G(z + B) = G(z(z + B))$ ซึ่งเป็นสมการฟังก์ชันหลักมูลของโคชี (Cauchy) ที่รู้จักกันดี อีกส่วนหนึ่งของงานนี้เป็นการศึกษาผลเฉลยของสมการฟังก์ชัน (1) ในกรณีที่ผลเฉลยเป็นฟังก์ชันค่าจริงของตัวแปรจริงที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับพหุนาม ความสำคัญของผลเฉลยประเภทนี้ได้รับการกล่าวถึงมาก่อนหน้าแล้วใน Segal (1985)

อุปกรณ์และวิธีการ

เรานิยาม ฟังก์ชันค่าจริงของตัวแปรจริง $G(z)$ ว่ามีคุณสมบัติใกล้เคียงกับพหุนามในลักษณะ (t, l) (เมื่อ t เป็นจำนวนเต็มไม่ติดลบ และ l และจำนวนจริง) ถ้า $\lim_{z \rightarrow \infty} G(z)/z^t = l$

วิธีการหลักที่ใช้ในการศึกษา ครั้งนี้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับลิมิตค่าจริง คุณสมบัติการเทียบสัมประสิทธิ์ของพหุนาม และการอุปนัย

ผล

ผลที่ได้รับคือทฤษฎีบทต่อไปนี้

ทฤษฎีบทที่ 1 พิจารณาฟังก์ชันค่าจริง $G(z)$ ของตัวแปรจริง ที่เป็นผลเฉลยของ

$$G(z)G(Az + B) = G(Cz^2 + Dz + E)$$

ถ้า $G(z)$ เป็นฟังก์ชันที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับพหุนามในลักษณะ (t, l) แล้ว

เมื่อ $A \neq 0$ จะได้ว่า (i) $l = 0$, t เป็นจำนวนเต็มไม่ติดลบใด ๆ

หรือ (ii) $l = (C/A)^t$, t เป็นจำนวนเต็มไม่ติดลบใด ๆ

เมื่อ $A = 0$ จะได้ว่า (iii) $l = 0$, t เป็นจำนวนเต็มไม่ติดลบใด ๆ

หรือ (iv) $l \neq 0$ เป็นจำนวนจริงใด ๆ, $t = 0$ และ $G(B) = 1$

พิสูจน์ จาก

$$G(z)G(Az + B) = G(Cz^2 + Dz + E)$$

เมื่อ $A \neq 0$ เราได้ว่า

$$\frac{G(z)}{z^t} \cdot \frac{G(Az + B)}{(Az + B)^t} = \frac{G(Cz^2 + Dz + E)}{(Cz^2 + Dz + E)^t} \cdot \left(\frac{Cz^2 + Dz + E}{z(Az + B)} \right)^t$$

โดยการหาขีดจำกัดเมื่อ $z \rightarrow \infty$ พบว่า $l^2 = 1 (C/A)^t$ ดังนั้น $l = 0$ หรือ $l = (C/A)^t$
เมื่อ $A = 0$ เราได้ว่า

$$\left(\frac{z}{Cz^2 + Dz + E} \right)^t \cdot \frac{G(z)}{z^t} \cdot G(B) = \frac{G(Cz^2 + Dz + E)}{(Cz^2 + Dz + E)^t}$$

โดยการหาขีดจำกัดเมื่อ $z \rightarrow \infty$ พบว่า

$$0 \times l G(B) = l \quad \text{ถ้า } t \neq 0$$

$$\text{หรือ} \quad l G(B) = l \quad \text{ถ้า } t = 0$$

$$\text{ดังนั้น} \quad l = 0 \quad \text{หรือ } G(B) = 1$$

ทฤษฎีบทที่ 2 ให้ A, B, C, D เป็นจำนวนเชิงซ้อนที่ไม่เป็น 0 ถ้าสมการฟังก์ชัน

$$G(z) G(Az + B) = G(z(Cz + D))$$

มีผลเฉลยเป็นพหุนามระดับชั้น n โดยที่ A ไม่ใช่รากที่ n ของ -1 และ $AD - BC = 0$ แล้ว ผลเฉลยของสมการฟังก์ชันนี้คือ $G(z) = (Cz/A)^n$

พิสูจน์ ให้

$$G(z) = g_n z^n + g_{n-1} z^{n-1} + \dots + g_0, \quad g_n \neq 0$$

เมื่อแทนค่า $G(z)$ ในสมการฟังก์ชัน แล้วเทียบสัมประสิทธิ์ จะได้สัมประสิทธิ์ของ z^{2n} :

$$g_n^2 A^n = g_n C^n \quad \text{กล่าวคือ} \quad g_n = (C/A)^n$$

ต่อไปเทียบสัมประสิทธิ์ของ z^{2n-1} :

$$g_n g_{n-1} A^n + g_n (g_n n A^{n-1} B + g_{n-1} A^{n-1}) = g_n n C^{n-1} D$$

เมื่อใช้ค่า g_n ที่เพิ่งพบ จะได้

$$g_{n-1} = \frac{n C^{n-1} (AD - BC)}{A^n (A + 1)} = 0$$

เพราะ $AD - BC = 0$ และ A ไม่ใช่รากที่ n ของ -1 ในทำนองเดียวกัน เมื่อเทียบสัมประสิทธิ์ของ z^{2n-2} :

$$g_n \binom{n}{2} A^{n-2} B^2 + g_n g_{n-2} A^{n-2} + g_n g_{n-2} A^n = g_n \binom{n}{2} C^{n-2} D^2$$

หลังจากที่แทนค่าของ g_n, g_{n-1} ที่ทราบมาก่อนแล้ว จะได้

$$g_{n-2} A^{n-2} (1 + A^2) = \binom{n}{2} \frac{C^{n-2}}{A^2} (AD + BC)(AC - BC) = 0$$

เพราะ $AD - BC = 0$ ซึ่งทำให้สรุปได้ว่า $g_{n-2} = 0$ ทั้งนี้เพราะ A ไม่ใช่รากที่ n ของ -1
 จากนั้นสมมติเพื่อการอุปนัยว่า $g_{n-1} = g_{n-2} = \dots = g_{n-k-1} = 0$
 เราต้องการที่จะแสดงว่า $g_{n-k} = 0$ ด้วย

เมื่อใช้สมมติฐานของการอุปนัยกับสมการฟังก์ชัน แล้วเขียนกระจายออกมา จะพบว่า

$$(g_n z^n + g_{n-k} z^{n-k} + \text{กำลังที่ต่ำลง}) (g_n (Az+B)^n + g_{n-k} (Az+B)^{n-k} + \text{กำลังที่ต่ำลง}) \\ = g_n z^n (Cz+D)^n + g_{n-k} z^{n-k} (Cz+D)^{n-k} + \text{กำลังที่ต่ำลง}$$

เมื่อเทียบสัมประสิทธิ์ของ z^{2n-k} ในสมการทำนองนี้ได้

$$g_n (g_n \binom{n}{k} A^{n-k} B^k + g_n g_{n-k} A^{n-k} + g_n g_{n-k} A^n) = g_n \binom{n}{k} C^{n-k} D^k$$

เมื่อแทนค่า g_n จากข้างต้นพบว่า

$$g_{n-k} A^{n-k} (A^k + 1) = \binom{n}{k} C^{n-k} D^k (AD - BC) (A^{k-1} D^{k-1} + \dots + C^{k-1} B^{k-1}) = 0$$

เนื่องจาก A ไม่ใช่รากที่ n ของ -1 จึงสรุปได้ว่า $g_{n-k} = 0$

เพราะฉะนั้น โดยการอุปนัย จะได้ว่า $g_0 = g_1 = \dots = g_{n-2} = g_{n-1} = 0$

ซึ่งชี้ว่า $G(z) = (Cz/A)^n$ ตามต้องการ

วิจารณ์

1. ข้อกำหนดในทฤษฎีบทที่ 2 ที่ว่า $AD - BC = 0$ เป็นเงื่อนไขที่จำเป็น เพราะถ้าไม่มีเงื่อนไขนี้ ทฤษฎีบทดังกล่าวจะไม่เป็นจริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

$G(z) = az + b, \quad a \neq 0$ เมื่อแทนฟังก์ชันนี้ในสมการฟังก์ชันของทฤษฎีบทที่ 2 จะได้

$$(az + b)(a(Az + B)) = az(Cz + D) + b$$

เมื่อเทียบสัมประสิทธิ์ของกำลังของ z ต่าง ๆ จะได้ว่า

$$a^2 A = aC$$

$$a^2 B + abA + ab = aD$$

$$abB + b^2 = b$$

ถ้าสมมติว่า $b \neq 0$ จากการแก้ระบบสมการดังกล่าว พบว่า

$$G(z) = (A - D + 1)z/AB + (D - 1)/A$$

ซึ่งเป็นพหุนามกำลังหนึ่งที่ไม่ใช่เอกนามดังเช่นที่อ้างถึงในทฤษฎีบทที่ 2 เหตุที่ได้เช่นนี้ เพราะในที่นี้ $AD - BC$

$\neq 0$ กรณีตัวอย่างที่เด่นชัดยิ่งขึ้นได้แก่ ผลเฉลย $G(z) = (z + 1)/3$ ของสมการฟังก์ชัน $G(z)G(3z+2) = G(z(z+2))$

2. เมื่อพิจารณาสมการฟังก์ชันในสมการ (1) ที่เอ่ยถึงในคำนำ จะเห็นได้ว่า กรณีที่ $E \neq 0$ นั้นไม่สะดวกต่อการหาผลเฉลย โดยวิธีการเทียบสัมประสิทธิ์ของพหุนาม ปัญหาสืบเนื่องต่อมา ก็คือการหาผลเฉลยโดยวิธีการอื่น ตลอดจนการศึกษารูปสมการที่กว้างขึ้น เป็นต้นว่า สมการฟังก์ชันในรูป

$$G(Az + B)G(Cz + D) = G(Ez^2 + Fz + H)$$

เอกสารอ้างอิง

เกษม นุชพงษ์. 2532. สมการฟังก์ชันจำพวกการคูณที่มีผลเฉลยเป็นพหุนาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ Aczel, J. 1966. Lectures on Functional Equations and Their Applications. Academic Press, New York.	Nathanson, M.B. 1978. Multiplication rules for polynomials. Proc. Amer. Math. Soc. 69:210 - 212. Segal, S.L. 1985. On Nathanson's functional equation. Aeq. Math. 28 : 114 - 123.